Geleneksel Halk Çalgıları ve Harput Müziği

Mevcut tarihi kaynaklara göre Harput en az 4000 yıllık bir maziye sahiptir. Dolayısıyla Harput Müziğinin kökleri de bir o kadar geçmişe uzanır. Geçmişten günümüze değin Harput insanı birleştirici olma özelliğini müziğe de yansıtmış ve sonuçta divan edebiyatı ile halk edebiyatını birleştirerek Harput müziğini oluşturmuştur.

Öncelikle şu tespiti yapmakta fayda vardır. Güfte ve besteleriyle çoğunlukla anonim olan Harput müziği klasik sazlar eşliğinde icra edilmektedir.

Ancak bu tespit Harput müziğinin klasik sazlar dışında başka her hangi bir sazla icra edilemeyeceği anlamına gelmemelidir.

Zira 4000 yıllık geçmişe bakıldığında değişik zamanlarda farklı sazların Harput müziğinde kullanılmaya başlandığını görmekteyiz. Örneğin 16. yüzyılda İtalya'da şekillendiği kabul edilen keman 18. yüzyılın ortalarında Türk müziğinde kullanılmaya başlanmış ve 19. yüzyılda popüler hale gelerek fasıl müziğinin belli başlı çalgılarından biri olmuştur. Kemanın benimsenmesi nedeniyle de Türk müziği icrasında kullanılan kemançe (rebab) neredeyse terk edilmiştir. Diğer yandan 1600 lü yılların sonunda Almanya'da icat edilen ve 1700 lü yıllarda geliştirilen klarnet 19 ve 20. yüzyıllarda yoğun bir kullanım alanı bulmuştur. 1825 yılında Türkiye'ye gelen ve Türk müziğinde kullanılmaya başlanan klarnet Harput müziğinde ve folklorik yapısında da önemli bir yer edinmiştir. Bugün keman ve klarnet olmaksızın Harput müziğinden söz etmek neredeyse imkansızdır. Hal böyleyken bu arada şu soru akla gelebilir. Keman ve klarnetten önce Harput müziği hangi sazlar ile icra ediliyor idi?

Klarnetin Harput'a gelmesinden önce yöre müziğinde zurna kullanıldığı halde, zaman içerisinde klarnet zurnanın yerini almıştır. Öte yandan nefesli sazlardan olan kaval ve çığırtma (cırıtma) fasıl müziğinde kullanılmadığı halde eskiden Harput yöresinde bilinen ve kullanılan çalgılardandır. Rebab, zurna, kaval ve çığırtma geleneksel halk çalgıları değil midir?

Harput müziğini bize miras bırakanlara, bugünlere kadar getirenlere ve gelecek kuşaklara aktaracak olanlara minnet borçluyuz.

Geleneksel sazımız olan bağlama Anadolu'nun her yerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Günümüzde bağlama çok çeşitli senfoni orkestralarına eşlik etmekte ve takdir görmektedir. Bağlamanın senfoni orkestralarına eşlik etmesi nedeniyle klasik müziğin zarar gördüğü şeklinde bir iddia da ortaya atılmış değildir.

Sırf aşık sazı olduğundan ve klasik sazlar arasında yer almadığından hareketle bağlamayı kendi müziğimizden dışlayacak değiliz.

Bağlama veya diğer geleneksel halk çalgılarının Kerkük, Harput, Urfa ve Azerbaycan müziklerinde kullanılması bir zenginliktir ve yöre müziklerine zarar vermiş de değildir. Eğer zarar vermiş olsa idi zaten halk bunu kabul etmez ve benimsemezdi. Hiç kimsenin endişe duymasına gerek yoktur.

Önemli olan; donanımlar, usul ve ritim, seyir ve durak, yöresel üslup ve tavır ile tempodur. Bunlar korunduğu sürece senfonik denemeler yapılmalı, çok çeşitli enstrümanlar ile müziğimiz icra edilmeli ve dünyanın dört bir yanında kendi müziğimizden söz ettirilmelidir.

Unutulmaması gereken en önemli husus ise Harput müziğinin halka ait ve birleştirici olduğu gerçeğidir.

11 Aralık 2020

Aydın BAZİN
aydinbazin@gmail.com